

DİJİTAL DİPLOMASI

Dış politikanın dört temel aracından biri olan “diplomasi” tarihsel gelişim süreci içinde karakteristik bir değişim göstermiştir. Çünkü gerek insanlık tarihinde yaşanan olgu ve olay bazlı gelişmeler gerekse dış politika aktörlerinde yaşanan değişimler doğrudan veya dolaylı olarak diğer araçları olduğu gibi diplomasiyi de etkilemektedir.

Prof. Dr. Barış Özdal

Bu etkileşim sonucunda ise klasik diplomasi türlerinin (*açık diplomasi, zorlayıcı diplomasi, zirve diplomasisi, mekik diplomasisi vb*) yanı sıra kamu diplomasisi ve dijital diplomasi gibi yeni diplomasi türleri (*maske diplomasisi, insansız diplomasi, post-diplomasi vb*) ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle klasik diplomasi anlayışının dış politikada ortaya çıkan yeni gereksinimleri karşılamaında yaşadığı zorluklar, farklı diplomasi türlerinin ortaya çıkmasını tetiklemiştir.

DİJİTAL DİPLOMASI / DİPLOMASİNİN DİJİTALLEŞMESİ²

Dijital diplomasi başlangıçta kamu diplomasisinin bir alt kolu olarak algılansa da zamanla ayrı bir diplomasi türü olarak gelişmeye başlayarak yaygınlık kazanmıştır. Bu bağlamda dijital diplomasi ya da diğer yaygın adı ile “*bilişimsel diplomasi / computational diplomacy*”, son yıllarda birçok farklı isimle kullanılmış ve doğal olarak literatürde birbirinden farklı tanımlamalarla aynı olguyu açıklamaya çalışan farklı isimlendirmeler yapılmıştır. Tespit ettiğimiz bazı isimlendirmeler şöyledir: “*Siber Diplomasi / Cyber Diplomacy*”, “*Dijital Diplomasi / Digital Diplomacy*”, “*Data Diplomasisi / Data Diplomacy*”, “*(Inter)net Diplomasisi / Net Diplomacy*”, “*E- Diplomasi / E-Diplomacy*”, “*Diplomasi 2.0-3.0-4.0 / Diplomacy 2.0-3.0-4.0*”, “*Gerçek*

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Diplomasi Araştırmaları Derneği (DARD) Başkanı.

² Bu metin şu eserimizden özetlenmiştir. Detaylı bilgi ve kaynakça için bkz. Barış Özdal, Kader Özlem, “Diplomasinin Değişen Karakteri: Dijital Diplomasi ve Kamu Diplomasisi Çağında Mıyız?”, Tarık Oğuzlu, Öner Akgül (der.), Değişen Dünyada Uluslararası İlişkileri Okumak, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2023.

Zamanlı Diplomasi / Real-time Diplomacy”, *Ağ Bağlantılı Diplomasi / Networked Diplomacy*”, “*Twit(tter) Diplomasisi / Twiplomacy*”, “*Diplomasinin Dijitalleşmesi / Digitalization of Diplomacy*”.

Konuya teknolojik gelişimin dinamik bir süreç olduğu gerçekliğinden yaklaşan Ilan Manor ise “*diplomasinin dijitalleşmesi / the digitalization of diplomacy*” ifadesini kullanarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının diplomasi uygulamasında bir araç olduğunu belirtmiştir.³

Bizim de katıldığımız bu görüşe göre aynı telgraf, faks, telefon ve özellikle radyonun bulmasında olduğu gibi iletişim alanında yapılan buluşlar diplomasi uygulayıcılarının işlerini kolaylaştırmış ve daha geniş kitlelere ulaşım olanağı tanımıştır. Hatırlanacağı üzere 1920’li yıllarda radyonun yoğun olarak kullanılmasıyla birlikte diplomasi uygulamalarında yeni ve farklı bir boyuta geçilmiş ve diplomatlar klasik iş tanımlarının değiştiğini vurgulamışlardır. Benzer bir yorum tren ve özellikle sivil uçakların etkin kullanımı sonrasında seyahat imkânlarının artması kapsamında da yapılmıştır.

DİJİTAL DİPLOMASİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Teknolojik gelişmelerin diplomasi yapım sürecindeki aktörler arasındaki iletişimi etkilemesi sonucu oluşan ve özellikle 2010 yılında Arap Baharı ve 2011 yılında Occupy Hareketleri ile diplomasi ve uluslararası ilişkiler litera-

³ Ilan Manor., “The Digitalization of Diplomacy: Toward Clarification of a Fractured Terminology.” Working Paper, (2017): 3

türünde yer almaya başlayan dijital diplomasi⁴, geleneksel diplomasiden daha fazla bilgi, etkileşim ve şeffaflık özellikleri ile ayrılmaktadır.⁵

Ayrıca kamu diplomasisi ile ilişkili bir kavram olan dijital diplomasi, kamu diplomasisini yürüten diplomasi yapımcılarının iletişim teknolojilerindeki değişimlere uyum sağlama-sına ve devlet dışı aktörlerin sosyal medyayı propaganda amacıyla kullanmasına karşı politikalar üretmesini olanaklı kılmaktadır.⁶

Daha detaylı bir biçimde belirtirsek dijital diplomaside amaç iletişim kurarak ve devletlerin hikâyelerini (*amaçlarını*) sosyal medyada anlatmak olurken temel strateji dijital ortamda yer alarak, olumlu bir imaj oluşturmaktır. Bu kapsamda geleneksel ve yeni kamu diplomasisinden farklı olarak dijital diplomasi daha genel ve soyut amaçlara yönelikken hedef kitlesi de doğal olarak daha geniştir. İletişimin yönü ise geleneksel kamu diplomasisinde tek yönlü olurken, yeni kamu diplomasisi ve dijital diplomaside iki yönlüdür. En büyük farklılıklar ise hedef kitle ve finansman boyutlarındadır. Zira geleneksel kamu diplomasisinde hedef kitle, ilgili devletin tüm halkı (*milleti*) olurken yeni kamu diplomasisinde sınıflandırılmış kamular, dijital diplomaside ise dijital ortamda yer alan kamu kurumları ile herhangi bir devletten bağımsız olarak online (çevrim içi) aktivistler ve yeni medya kullanıcılarıdır. Finansman yani bütçeleme boyutunda ise geleneksel kamu diplomasisinde devletler, yeni kamu diplomasisinde de devletler ve özel sektör rol oynamaktadır. Dijital diplomaside ise sanal *dünyanın doğası gereği devletler ve özel girişimciler* finansördür.

Yukarıda yaptığımız tespitlerden de anlaşılacağı üzere dijital diplomasi, devletler başta olmak üzere dış politikanın aktörlerine ve

diplomasi yapımında rol oynayan diplomatlara / bürokratlara yeni imkânlar sağlamıştır.⁷ Corneliu Bjola ise söz konusu yeni imkânların diplomasının uygulanmasında bir “*devrim*” yarattığını ileri sürerek dijital diplomasının uygulanmasının; diplomatların bilgi yönetimi, kamu diplomasisi, strateji planlama, uluslararası görüşmeler ve hatta kriz yönetimi konularında nasıl aksiyon alacaklarını etkilediğini ve etkilemeye devam edeceğini savunmuştur.⁸

Bu sebeple ABD, İngiltere (*Büyük Britanya*) ve İsrail tarafından ilk olarak uygulanmaya başlanmakla birlikte günümüzde diğer gelişmiş devletler tarafından da kullanılmaya başlayan dijital diplomasının, devletlerin iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimin etkisiyle şekillenen yeni siyaset biçimlerine, yeni tehditlere, gittikçe karmaşıklaşan devlet-birey ilişkilerine ve uluslararası sistemdeki yeni iletişim yöntemlerine adapte olma çabalarının bir sonucu olduğu ileri sürülebilir.⁹

GÜNCEL DİJİTAL DİPLOMASİ ÖRNEKLERİ: DİJİTAL BÜYÜKELÇİLİK, METAVERSE, DİPLO, DECENTRALAND, ANTALYA DİPLOMASİ FORUMU

Günümüz itibarıyla dijital diplomaside yaşanan gelişmeler yukarıda verdiğimiz ulaşım ve iletişim teknolojilerinde daha önceki örneklerine bazı yönlerle benzemekle birlikte farklılıkları da içermektedir. Zira Manor'un tespitiyle belirtirsek diplomasının hitap ettiği kitle, diplomasiyi yürüten kurumlar, diplomatik faaliyetlerin uygulayıcıları ve diplomasının uygulanma tarzı değişime uğramıştır.¹⁰ Bu

9 Barış Özdal, “Bilişimsel Diplomasi”, içinde, Diplomasi Tarihi 1, (Ed.), Barış Özdal, R. Kutay Karaca, (Bursa: Dora Yayınları, 5. Baskı, 2022), 71.

bağlamda dış politikanın bir aracı olan diplomasi'nin kitlesi, kurumu, uygulayıcısı, uygulanması dijital iletişim olanaklarının kullanımına aynı daha önceki teknolojik buluşlar gibi açılmıştır. Hiç şüphesiz ulaşım ve iletişim alanında yapılacak yeni buluşlar da benzer bir biçimde insanlar ve dolayısıyla devletler başta olmak üzere dış politikanın aktörleri ve diplomatlar tarafından kullanılacağı için kaçınılmaz bir biçimde diplomasi'nin uygulanmasını etkileyecektir.

Bu kapsamda verilebilecek en yeni örneklerden biri ilk dijital büyükelçiliğin yakın bir geçmişte açılmış olmasıdır. Hatırlanacağı üzere Danimarka Dışişleri Bakanı Anders Samuelsen 26 Ocak 2017'de Politiken Gazetesi'ne yaptığı bir açıklama ile Google, Apple, Microsoft gibi teknoloji şirketlerine “*dijital büyükelçi / digital ambassador*” atayan ilk devlet olacaklarını açıklamıştır.¹¹ Mayıs 2017 ise Casper Klyngel ilk dijital büyükelçi olarak Danimarka tarafından atanmıştır.¹² Fakat dijital büyükelçiliğin açılmasının “*diplomatik tanıma*” açısından yeterli olup olmadığı, uluslararası hukuk uzmanları tarafından tartışılmaya muhtaçtır. Diğer taraftan, Koronavirüs Salgını ile birlikte 2020 yılının ilk yarısın-

da telekonferanslar yoluyla dijital yöntemler kullanılarak yapılan zirve toplantıları da diplomasi'nin dijitalleşmesini yansıtan farklı bir örnek oluşturmuştur.

Önemle vurgulanması gereken bir diğer son gelişme ise hiç şüphesiz “metaverse”dir. İlk olarak Neal Stephenson tarafından 1992'de yazılan “*Snow Crash*” romanında kullanılan kavram, Facebook'un CEO'su Mark Zuckerberg tarafından “*sadece bakmak yerine içinde bulunduğunuz bedenlenmiş bir internet*”¹³ olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel gerçekliği dijital sanallıkla birleştiren, sürekli ve kalıcı çok kullanıcı bir ortam olan gerçeklik sonrası evren şeklinde de tanımlayabileceğimiz metaverse kısa bir süre içinde başta devlet olmak üzere uluslararası sistemdeki diğer aktörlerin ve diplomasi tarihi çalışanlarında dikkatini çekmiştir. Zira sanal ortamlar, dijital nesnelere ve insanlar gibi çok-duyulu etkileşimleri (multisensory interactions) mümkün kılan metaverse, sanal gerçeklik (virtual reality / VR) ve artırılmış gerçeklik (augmented reality / AR) temelli iletişimi ise birbirine bağlı bir ağ üzerinden gerçek zamanlı ve dinamik etkileşimlerle sağlamaktadır.¹⁴

Diplomasi tarihi özelinde bakıldığında ise 2002'de kurulan ve internet yönetimi ve dijital politika alanında kapasite geliştirme ko-

¹¹ Açıklamanın tam metni için bkz.; <http://politiken.dk/udland/art5806849/Danmark-f%C3%A5r-som-det-f%C3%B8rste-land-i-verden-en-digital-ambassad%C3%B8r> (e.t. 25.07.2017)
¹² Özdal, Bilişimsel Diplomasi, op. cit., 79.

nusunda uzmanlaşmış bir İsviçre-Malta sivil toplum kuruluşu olan Diplo bu alanın öncüsü niteliğindedir. Özellikle küçük ve gelişmekte olan devletlerin küresel diplomasideki rolünü geliştirmek için çalışmalar yapan Diplo, 22 Mayıs 2007'de Maldivler'in dünyanın ilk sanal büyükelçiliğini açan devlet olmasının ardından Malta ve Filipinler'in geldiğini ve metaverse platformu Second Life'ta bir Diplomatik Ada yarattığını açıklamıştır.¹⁵

Bir Güney Karayipler devleti olan Barbados'un da bu alanda öncü rol oynadığı belirtilmemiştir. Zira Decentraland (MANA) ile bir anlaşma yapan Barbados, sanal büyükelçilik açacağını Aralık 2021'de duyurmuştur. Barbados'un Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki büyükelçisi olan Gabriel Abed, ülkesinin dijital diplomasi girişimlerini de yönetmekte olup bu girişimin önemini şöyle açıklamaktadır. *"Bu, dünyanın çalışma şeklini değiştirecek. Büyükelçilik küçük bir şey. Önemli olan, arazi artık fiziksel arazi olmadığına ve sınırlamalar artık denklemin bir parçası olmadığına hükümetlerin birlikte neler yapabileceğidir... Bu diplomatik parite ile ilgili. Dünya çapında 197 diplomatik misyonu destekleyemeyiz. 166 mil karelik bir ada olduğumuzun farkındayız -- küçüğümüz -- ama metaverse'de Amerika veya Almanya kadar büyüğümüz"*¹⁶

Türkiye'de diplomasi'nin dijitalleşmesi ve dolayısıyla metaverse ile yakından ilgilenmektedir. Hatırlanacağı üzere Mart 2022'de yapılan Antalya Diplomasi Forumu (ADF)'nin ikinci günündeki *"Yapay Zeka, Metaverse ve Diğer Her Şey"* başlıklı panele katılımcılar VR gözlük takarak, metaverse ortamında başlamışlar ve yapay zeka etiği, dijitalleşmeye dair yapılabilecek yasal düzenlemelerin kapsamı, hükümetlerin bu yeni olgu karşısında kendilerini nasıl konumlandıkları başta olmak

üzere çeşitli konuları tartışmışlardır.¹⁷

GENEL DEĞERLENDİRME

Modern diplomasi'nin en popüler türlerinden bir olan dijital diplomasi ile devletler yeni iletişim araçları kullanılarak diplomatik faaliyetlerini desteklemektedir.¹⁸ Fakat geleneksel diplomasiden farklı olarak daha etkili bir iletişim ve haberleşme olanağı sunarak tamamlayıcı bir nitelik arz eden dijital diplomasi, uygulanması sırasında bazı zafiyetleri de taşımaktadır.

Söz konusu bu zafiyetleri iki temel başlık altında toplamak mümkündür. İlk olarak belirtilmesi gereken husus her ne kadar resmi adreslerden / hesaplardan başta devletler olmak üzere dış politika'nın aktörleri ve diplomatları dijital diplomasi yapsalar da siber saldırılara her an açıktırlar. Bu bağlamda olası bir siber saldırı ile bu adreslerin / hesapların ele geçirilmesi ve diplomatik bir krize yol açılması mümkündür. Ayrıca güvenlik zafiyeti yaratan bu saldırıların izinin sürülmesinin ve failin tespitinin de günümüz teknolojisi itibarıyla çok kolay olmadığı unutulmamalıdır. İkinci husus ise dijital diplomasiyi aktif kullananların bazen istemeden ya da dikkatsizlikleri sonucunda yaptıkları anlık bir paylaşım ile diplomatik krizlere yol açabilecek olmalarıdır. Pek çok örnekleri olan bu durumlar dikkate alındığında dijital diplomasi ile siber güvenlik arasında doğrudan bir ilişki olduğu açıktır.

Diğer taraftan Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler diplomasi'nin dijitalleşmesi sürecini de hızlandırmıştır. Zira ayrı bir diplomasi türü olarak ortaya çıkan dijital diplomasi başlangıçta kamu diplomasi'nin bir alt kolu olarak algılsa da zamanla ayrı bir diplomasi türü olarak gelişmeye başlayarak yaygınlık kazanmıştır. Bunu tetikleyen unsurlara bakıldığında, radyo ve ¹⁷ <https://antalyadf.org/paneller-2/> (e.t. 25.06.2022); Panelin tamamı için bkz. "AI, Metaverse and all else" panel at the Antalya Diplomacy Forum, <https://www.youtube.com/watch?v=Y-eedF65Eww> (e.t. 25.06.2022). ¹⁸ <https://envoycentre.wordpress.com/2014/01/22/what-is-digital-diplomacy/> (e.t. 05.07.2020)

¹⁵ Detaylı bilgi için bkz., <https://www.diplomacy.edu/aboutus/about-diplo/> (e.t. 25.06.2022); "Metaverse Diplomacy", <https://www.diplomacy.edu/topics/metaverse-diplomacy/> (e.t. 25.06.2022).

¹⁶ Jim Wyss, "Barbados Is Opening a Diplomatic Embassy in the Metaverse", <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-12-14/barbados-tries-digital-diplomacy-with-planned-metaverse-embassy> (e.t. 25.06.2022).

televizyon bazında uluslararası yayıncılığın yerini internetin almaya başlaması, sosyal medya gibi alternatif iletişim/etkileşim platformlarının belirmesi, önde gelen teknoloji şirketlerinin (Silikon Vadisi örneği) pek çok devletten daha büyük bütçelere ulaşmaları ile Koronavirüs Salgını döneminde daha somut bir şekilde görüldüğü üzere telekonferans yoluyla diplomatik temasların yürütülmesi hususlarıyla karşılaşılmaktadır.

Sonuç olarak 2000'li yılların kamu diplomasisi ve dijital diplomasi açısından elverişli bir ortam sunduğu görülse de diplomasi tarihsel süreç içerisindeki gelişiminde bunun konjonktürel olduğu anlaşılmaktadır. Zira amacı ve işlevi büyük ölçüde sabit kalan diplomasi, kitle iletişim araçlarında meydana gelen değişimlere hızla angaje olurken, uluslararası konjonktürde beliren şartların getirilerine uygun olarak (maske diplomasisi¹⁹ gibi) yeni türlerini inşa edebilmektedir. Dolayısıyla diplomasi devingen karakteri güncel konjonktür itibarıyla kamu diplomasisini ve dijital diplomasiyi ön plana çıkarsa da klasik diplomasi içerisinde yer alan türlere olan ihtiyaç devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Alec, R. (2011). Digital Diplomacy and US Foreign Policy. The Hague Journal of Diplomacy.
- Antalya Diplomacy Forum. (2022). AI, Metaverse and all else. <https://www.youtube.com/watch?v=Y-eedF65Eww> (e.t. 25.06.2022).
- Chessen, M. (2017). Understanding the Challenges of Artificial Intelligence and Computational Propaganda to Public Diplomacy, Can Public Diplomacy Survive the Internet? Bots, Echo Chambers and Disinformation, (Ed.) Shawn Powers, Markos Kounalakis.
- Corneliu, B. and Holmes, M. (2015). Digital Diplomacy: Theory and Practice. London: Routledge.
- Denis, M. (2021). What is this metaverse Mark Zuckerberg speaks of? <https://www.themanual.com/culture/the-metaverse-explained/#:~:text=An%20embodied%20internet%20where%20you,streaming%20Connect%202021%20vision%20statement.> (e.t. 25.06.2022)
- Diplomacy. (2021). Metaverse Diplomacy. <https://www.diplomacy.edu/topics/metaverse-diplomacy/> (e.t. 25.06.2022).
- Envoy Centre for Digital Diplomacy. (2014). What Is Digital Diplomacy? <https://envoycentre.wordpress.com/2014/01/22/what-is-digital-diplomacy/> (e.t. 05.07.2020)
- Manor, I. (2017). The Digitalization of Diplomacy: Toward Clarification of a Fractured Terminology. Working Paper.
- Mystakidis, S. (2022). Metaverse. Encyclopedia, 2, 486–497.
- Özdal, B. (2020). Maske Diplomasisi. Diplomasi Araştırmaları Derneği Güncel Gelişmeler.
- Özdal, B. (2022) Bilişimsel Diplomasi. Barış Özdal, R. Kutay Karaca (Ed.), Diplomasi Tarihi 1, Bursa: Dora Yayınları.
- Özdal, B. ve Özlem K. (2023). Diplomasi'nin Değişen Karakteri: Dijital Diplomasi ve Kamu Diplomasisi Çağında Mıyız? Tarık Oğuzlu, Öner Akgül (der.), Değişen Dünyada Uluslararası İlişkileri Okumak, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2023.
- Politikien. (2017). Danmark får som det første land i verden en digital ambassadør. <http://politiken.dk/udland/art5806849/Danmark-f%C3%A5r-som-det-f%C3%B8rste-land-i-verden-en-digital-ambassad%C3%B8r> (e.t. 25.07.2017)
- Ünver, H. A. (2017). Bilişimsel Diplomasi. EDAM, Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi.
- Valtat, A. (2017). A Definition of Digital Diplomacy. <http://www.digitaldiplomacy.eu/a-definition-of-digitaldiplomacy/>, (e.t. 15.05.2020).
- Wyss, J. (2021). Barbados Is Opening a Diplomatic Embassy in the Metaverse. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-12-14/barbados-tries-digital-diplomacy-with-planned-metaverse-embassy> (e.t. 25.06.2022).

¹⁹ Bkz. Barış Özdal, "Maske Diplomasisi", Diplomasi Araştırmaları Derneği Güncel Gelişmeler 4 Nisan 2020, <https://www.diplomasiarastirmalari.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/4-Nisan-2020-Maske-Diplomasisi.pdf>, (e.t. 08.07.2020).